

Det var socialarbetare Anders Carlberg som 1984 grundade Fryshuset i Stockholm. Han var kvar som vd för Fryshuset fram till 2010 och gick bort 2013.

Peter Svensson var i tio år ansiktet utåt för Fryshusets avhopparprogram Passus. Han har nu lämnat Fryshuset.

Johan Oljeqvist tog över som vd för Fryshuset efter Anders Carlberg.

■ På ett hotell i Västra hamnen i Malmö sitter Zvonko Banic och undrar när Fryshuset ska höra av sig. Det har gått över två veckor sedan han blev hämtad utanför anstalten i Karlskrona.

Zvonko Banic har levt ett destruktivt liv, fyllt av våld och droger, och var bland annat med och startade X-team som skötte den kriminella mc-klubben Bandidos grovjobb i Göteborg.

Medan Zvonko Banic gick allt djupare ner i missbruk och psykisk ohälsa fick hans bror, som tillhörde fångelsegänget Brödraskapet, ordning på sitt liv med hjälp av avhopparverksamheten Passus.

– Jag såg på min bror, hur det gick i raketfart för honom. Jag trodde att han var helt hopplös men ändå klarade han det när han kom till Passus. Så jag hade stora förhoppningar, säger han.

■ De senaste fem åren har Sverige skakats av skjutningar. 241 människor har dött och över 600 skadats, enligt statistik från polisen. De flesta kopplas till uppgörelser i den undre världen.

Politikerna är eniga om att det inte räcker med strängare straff. Nyrekryteringen till gängen måste stoppas och fler måste hoppa av.

Kommuner famlar efter lösningar. De större satsar på egna avhopparverksamheter medan mindre sätter sitt hopp till regeringens vallöfte om att starta ett statligt avhopparprogram. I väntan på det vänder sig många till andra alternativ. Det största och mest välrenommerade står stiftelsen Fryshuset för.

■ ”Slå dem inte på käften, slå dem med häpnad.”

Det var ett av grundaren Anders Carlbergs slagord. Han tog sig an dem ingen annan trodde på. Skinnskallar i vit makt-miljön. Paolo Roberto och de andra värstingarna som härjade i ”Kungsan” på 1980-talet. Under åren anställdes ex-kriminella och före detta nazister för att de som ”credible messengers” lättare skulle nå fram till målgruppen.

I forskningsrapporten ”Ett smörgäsbord av möjligheter” hyllas avhopparprogrammet Passus.

Sedan starten har Fryshuset expanderat till många fler orter i landet och dragit in miljardbelopp genom det egna 90-kontot, donationer från stiftelser och försäljning av tjänster. 1998 drog Fryshuset igång Exit för avhoppade nazister och 2010 startade Passus för gängkriminella.

■ Många avhoppare lever under döds-hot. Det är människor som under många år varit djupt involverade i organiserad brottslighet och försörjt sig på till exempel droghandel, utpressning och grovt våld.

Fryshuset hjälper dem att bryta med sitt gamla liv, förändra kriminella tankemönster och börja om på nytt i skyddade boenden på hemligt ort. Kostnad: 3 200 kronor per dygn de första tolv månaderna och 1 600 kronor per dygn under en utslussningsfas på sex månader.

En avhoppare kostar totalt 1,4 miljoner kronor.

Kommuner tvekar inför prislappen. Men Fryshuset marknadsför Passus som väl investerade pengar och hänvisar till två forskningsrapporter. Den ena visar att en gängkriminell kan kosta samhället 23 miljoner kronor. Den andra, en utvärdering från Linnéuniversitetet, kommer fram till

att avhopparprogrammet fungerar ”slående positivt” och att socialtjänsterna är mycket nöjda.

Avhoppen sker ofta i nära samarbete med socialtjänsten, polisen och kriminalvården.

Passus är en helhetslösning med boende, arbetsträning, behandling och terapi. Det handlar om heldygnsvård sju dagar i veckan. De tre första månaderna är risken för återfall störst. Under den tiden ska personalen ha täta kontakter med avhopparen varje dag, står det i avtalen.

Men så blir det inte för Zvonko Banic.

– Jag blev avdumpad på ett hotell. Dagen efter kom en klientcoach och sedan fick jag sitta där ensam i två veckor, säger han.

Först därefter börjar olika klientcoacher dyka upp mer regelbundet, ett par timmar om dagen. Men Zvonko Banic får inga klara besked om när han ska få ett mer permanent boende och påbörja behandlingen.

Han upplever det som att de mest sitter och fikar.

– Vi drack kaffe och käkade bullar i tre månader och till slut sa jag: När fan ska vi börja?

Zvonko Banic får senare en lägenhet i Helsingborg. Han träffar en psykolog några gånger, tilldelas en praktikplats på halvtid och åker och tränar med klientcoacherna ett par timmar varje vardag.

Mer än så blir det inte. – Att fika är ingen behandling. Den enda behandlingen var att jag gick till gymmet, säger han.

Själv upplever han att han inte kommit någonstans när han efter tolv månader får veta att heldygnsvården är över.

– Då sa de nu är du på något som heter utsluss, du får gå och träna själv. – Det fallerade direkt och jag tappade glöden.

Det är socialtjänsten i Göteborg som betalar för Zvonkos insatser. Han berättar inte hur han egentligen har det eftersom han är rädd att insatsen ska avbrytas.

– Jag visste inte vart jag skulle ta vägen. Jag såg ju Passus som sista utvägen. Och jag tänkte att om jag så-

”Det är människors liv vi pratar om. Det gör ont att se att chefer låter det gå så långt.”

Peter Svensson.

FAKTA

Fryshuset

■ Fryshuset säger sig vara Sveriges största ungdomsverksamhet och startade 1984 för att engagera barn och unga som ville spela basket. Stiftelsen driver utöver skolor och avhopparverksamhet en mängd olika projekt över hela landet. Som till exempel Barn till ensamma mammor, United sisters och Electra. I Skåne finns mötesplatser för ungdomar i bland annat Malmö, Helsingborg och Östra Göinge. ■ Avhopparprogrammet Passus finns bland annat i Helsingborg och Malmö men styrs från huvudkontoret i Stockholm.

ger till soc att jag inte vill vara här, så hade jag fått åka hem till Göteborg. Och vad händer då? Så jag sa att allt var bra och köpte helt enkelt tid.

– Jag kom hem med två resväskor och fick börja om från början. Det var i princip vad de arton månaderna gav mig.

■ Peter Svensson är Passus ansikte utåt och sitter ofta i morgonsoffor och nyhetsprogram för att tala om gängkriminalitet och avhopp. Han vet vad som krävs för att lyckas. Fram till slutet av 00-talet var han fullvärdig medlem i ett av Sveriges våldsammaste kriminella nätverk, Brödraskapet Wolfpack. Efter ett längre fängelsestraff fick han hjälp av Fryshuset och blev pilotklient för avhopparverksamheten. Därefter fick han själv anställning som klientcoach och var med och byggde upp det som skulle bli Fryshusets flaggskepp, Passus.

Han har avancerat till verksamhetsansvarig när ledningen 2018 vill expandera. Den största satsningen ska göras i Malmö, där gängkonflikter skördat många liv.

Peter Svensson protesterar. I Malmö finns ingen erfarenhet av att driva avhopparverksamhet i stor skala.

Redan under sommaren har flera klienter hört av sig med klagomål, att de lämnats vind för våg, och inte ens drogtestats regelbundet.

– Det är människors liv vi pratar om. Det gör ont att se att chefer låter det gå så långt, säger han.

I december 2018 åker han med flera chefer till Malmö för att styra upp verksamheten och ta fram nya nationella riktlinjer. I region syd beskrivs året som gått som en succé. Klienterna strömmar in och det finns långt gångna planer på att starta en sorts Passus light för att bland annat locka kommuner som tycker att det fullskaliga programmet är för dyrt.

Enligt Peter Svensson är cheferna nöjda efteråt. Men själv får han inte ihop det han precis fått höra – att Malmö på mindre än ett år fått in närmare 25 klienter och att fler är på gång.

●Fortsättning på nästa sida